

CZU: 37.064.3:159.22

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4557159>

ASPECTE STRUCTURAL-ORGANIZAȚIONALE ALE ACTIVITĂȚII PSIHOLOGICE PRIVIND DEZVOLTAREA SFEREI RELAȚIONALE A ELEVULUI ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT GENERAL NAȚIONAL

Emilia FURDUI

Institutul de Științe ale Educației

În articol este efectuată analiza politicilor naționale privind asigurarea activității psihologice în sistemul de învățământ general din perspectiva abordării societale contemporane. Respectiv, prin conturarea dimensiunilor psihologice esențiale, se identifică problemele majore ce completează domeniul de dezvoltare a sferei relaționale a elevilor.

Totodată, este consolidată o bază de date constituită în urma generalizării rezultatelor expuse de către un grup de psihologi în cadrul experimental, promovat prin utilizarea chestionarului comun (*IȘE, USM, CRAP*), în format *Google Drive*, administrat *online*. Materialul expus este asociat și cu optimizarea procesului de incluziune și de adaptare a elevilor cu cerințe educative speciale în instituțiile de învățământ general prin elementul relaționării.

Cuvinte-cheie: *provocări societale, asistență psihologică, relaționare, copii cu cerințe educative speciale (CES).*

STRUCTURAL-ORGANISATIONAL ASPECTS OF PSYCHOLOGICAL ACTIVITY REGARDING THE DEVELOPMENT OF THE RELATIONAL RELATIONSHIP OF THE STUDENT IN THE NATIONAL GENERAL EDUCATION SYSTEM

This article analyses the national policies on ensuring the psychological activity in the general education system from the perspective of the contemporary societal approach. Therefore, by outlining the essential psychological dimensions, the major problems that complete the field of development of the relational sphere of the students are identified.

At the same time, a database is consolidated following the generalisation of the results presented by a group of psychologists in the experimental framework promoted by using the common questionnaire (*ISE, USM, CRAP*) in *Google Drive* format, administered *online*. The exposed material is also associated with the optimisation of the process of inclusion and adaptation of students with special educational needs in general education institutions through the element of relationship.

Keywords: *societal challenges, psychological assistance, relationships, children with special educational needs.*

Introducere

Procesul de evoluție a societății moderne generează prin el însuși globalizarea: timpul se comprimă, problemele societale se extind, tendința spre înnoire și contacte avansează, cunoașterea devine sursa principală pentru inovarea societății, care asigură o mai bună desfășurare a învățării cu luarea în calcul a condițiilor pedagogice și psihologice ce contribuie la crearea unui mediu educațional eficient.

Problemele cu care se confruntă în prezent societatea sunt comune pentru majoritatea țărilor lumii, inclusiv pentru Republica Moldova, cele mai importante fiind de natură politică, economică, socioculturală, psihologică, pedagogică, valorică etc. [1].

Drept exemplu mai elocvent, pentru Republica Moldova, pot servi problemele legate de migrația familiilor la muncă în străinătate. În consecință, circa 50 000 de copii „*parcă au părinți, da parcă nu*”. O altă emanație a timpului nostru este fenomenul abuzului copiilor de către părinți și de către alte persoane de la care „*nu te aștepți*”, relațiile interumane intolerante, care încarcă negativ atmosfera, iar legăturile interrelaționale se compromit. Relația dintre om și societate întemeiată prin elementul educației cuprinde acel principiu activ al existenței pe care se bazează știința pedagogiei și psihologiei, care evoluează printr-o serie de transformări permanente.

Prin urmare, tipurile de probleme expuse evidențiază dimensiuni psihologice privind totalitatea acțiunilor ce exprimă particularitățile copilului/elevului, sunt strâns legate între ele și dețin o poziție-cheie în asigurarea inovativă a educației contemporane în învățământul general din Republica Moldova.

Cele mai relevante documente de politici privind activitatea psihologului școlar în Republica Moldova

Specificul și importanța procesului educațional actual referitor la problemele de învățare, personale/familiale, cunoașterii și gestionării emoțiilor, relaționării, adaptării la schimbare etc. sunt stabilite în *Codul educației al Republicii Moldova* (2014) definite prin prisma Strategiei „*Educația-2020*”. Competențele de relaționare sunt

precizate în mod explicit în documentele care reglementează formarea continuă a cadrelor didactice, cum ar fi *Cadrul național de referință al curriculumului național 2017, Programul național în domeniile cercetării și inovării pentru anii 2020-2023* etc. [2,3].

Viziuni strategice și obiective specifice privind adaptarea la provocările globale și transformarea societății sunt expuse și în Notă de Concept elaborată ca parte a unui proces mai larg de design al unei noi Strategii Naționale de Dezvoltare a Republicii Moldova, convențional numită „*Moldova-2030*” (Acordul de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană), în care este stipulat:

- Centrarea pe problemele societale din sistemul de învățământ general pentru promovarea oportunităților de învățare și fortificarea dezvoltării psihologice a elevului, asigurarea unui climat relațional de influență pozitivă.
- Un sistem educațional eficient trebuie să se bazeze pe complementarea politicilor cu cadre didactice capabile în pregătirea elevilor cu CES, pentru un viitor tot mai evoluat și mai complex, implicându-i tot mai mult în relațiile interumane ale vieții sociale.
- Un accent deosebit să se pună pe aptitudinile *soft* („*soft skills*”) care ajută toate persoanele, inclusiv cele cu anumite dificultăți, să facă față stresului, să soluționeze probleme, să comunice eficient, să construiască relații productive cu profesorii, semenii și părinții.
- Impulsionarea reformei privind implementarea conceptului de educație continuă și învățare pe tot parcursul vieții cu accent pe ridicarea prestigiului profesiei de cadru didactic, psiholog etc. [4].

În contextul politicilor naționale, educaționale și sociale, o premisă de bază în fortificarea învățământului general o constituie și educația incluzivă a elevilor cu CES reflectată în urma ratificării de către Republica Moldova a *Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități* și în *Strategia Europeană privind Dizabilitatea 2010-2020*.

Legislația existentă în domeniul educației incluzive în Republica Moldova este în mare măsură comprehensivă și reprezintă practic unul dintre principalele rezultate obținute prin implementarea *Programului de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020*. Programul este în concordanță cu strategiile internaționale și europene, inclusiv cu *Agenda pentru Dezvoltare Durabilă 2030*. Participanți activi la Program sunt: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, Serviciile de Asistență Psihopedagogică, Autoritățile locale pentru Educație, UNICEF Moldova etc. Evident că rolul esențial în procesul de educație incluzivă aparține Centrului Republican și Serviciilor de Asistență Psihopedagogică, deși capacitatea acestora este, într-o anumită măsură, insuficientă din lipsa numărului de specialiști în domeniul educației [3,5].

Din perspectiva algoritmului de desfășurare a procesului de învățare-dezvoltare psihosocială a elevului în raport cu particularitățile individuale și de vârstă, responsabilitatea principală în cadrul instituției de învățământ revine psihologului școlar.

Specialitatea de psiholog a fost recunoscută în Republica Moldova după 1990, drept consecință a unor transformări de structură, în cadrul Institutului Pedagogic „Ion Creangă”, au fost deschise facultățile de Psihologie generală. Mai târziu, în baza lor și a cercetărilor științifice promovate în țară, a fost susținută inițiativa înființării catedrelor de Psihologie și Psihopedagogie specială cu diverse specializări în domeniu, care din start devin pilonul dezvoltării psihologiei ca știință și practică [6].

Astăzi, serviciul psihologic constituie unul dintre pașii importanți în calea consolidării unui sistem de învățământ axat pe cel ce învață, care contribuie la formarea abilităților de autogestionare a propriei deveniri. Este cert faptul că eficiența serviciului psihologic în educație/incluzivă nu rezidă doar în direcții de intervenție, dar și în abilitatea psihologului de a adapta strategii educaționale la situații concrete.

Astfel, pentru a exercita profesia de psiholog în Republica Moldova este necesar să fii predispus să urmezi studii de profil, absolvind Facultatea de Psihologie din cadrul instituțiilor de învățământ superior, cum ar fi: USM, UPS „Ion Creangă”, alte alternative, cu diplomă de licență în psihologie, acreditate în Republica Moldova. În conformitate cu programul de la *Bologna* (trei ani de licență), având în vedere că nu se reușește o formare de calitate a psihologilor practicieni, s-a recurs la instruirea postuniversitară obligatorie cu durata de doi ani (studii de masterat) [6].

Activitatea psihologului în Republica Moldova este realizată în interesul superior al copilului/elevului și are la bază următoarele principii:

- asigurarea șanselor egale;
- toleranța și respectarea diversităților;

- intervenția timpurie;
- abordarea individualizată și diferențiată;
- valorificarea potențialului fiecărui copil;
- protecția copilului;
- confidențialitatea etc.

În instituțiile de învățământ general, activitatea psihologului este asigurată de către un specialist care deține studii superioare de licență în psihologie. Administrativ, acesta se subordonează directorului instituției de învățământ.

Activitatea psihologilor din învățământul general constă în: asistența desfășurată individual și/sau de grup, măsuri de prevenție/profilaxie, evaluare psihologică și psihodiagnoză, consiliere psihologică de dezvoltare personală. Serviciul de asistență psihologică se realizează într-un interval zilnic de 7 ore, respectiv 35 de ore pe săptămână.

În conformitate cu Codul educației al Republicii Moldova (2014), specialistul psiholog se înscrie în categoria de personal didactic cu cunoașterea domeniilor în învățământul preșcolar, primar, secundar general și special.

Evaluarea activității psihologului se efectuează anual în baza actelor normative de evaluare a cadrelor didactice și o dată la 5 ani de către organele abilitate, aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării [2].

Conform Standardelor de calitate a activității psihologului școlar în Republica Moldova, funcționarea serviciului psihologic în învățământul preuniversitar se structurează pe cinci dimensiuni fundamentale:

- conceptual-normativă;
- managementul serviciului psihologic;
- activitatea psihologului;
- calificarea psihologului;
- dimensiunea metodică.

Având misiunea de a facilita adaptarea copiilor la mediul educațional și de a maximiza potențialul de participare școlară și socială, psihologul exercită următoarele sarcini de bază:

- *evaluare*: raportarea la normele și standardele existente, prin aplicarea diferitor metode, instrumente specifice pentru a estima nivelul de dezvoltare a proceselor psihice, precum și personalitatea copilului/elevului în ansamblu;
- *asistență*: consultarea, consilierea, acompanierea copiilor/elevilor, care prezintă anumite deficiențe în dezvoltare, în vederea remedierii, diminuării și eliminării acestora;
- *prevenirea* intrării copiilor în situații de dificultate;
- *consiliere* a cadrelor didactice, părinților sau a reprezentanților acestora, altor adulți care lucrează atât cu elevi cu dezvoltare tipică, cât și cu cei cu CES.

În contextul Republicii Moldova managerii școlari și cadrele didactice depun mari eforturi să prioritizeze activitatea psihologului în dezvoltarea bunăstării sferei psihoemoționale a elevilor. Deși în 2018 a fost aprobat documentul de politici „*Repere metodologice privind activitatea psihologului în instituțiile de învățământ general*”, absența psihologilor școlari este evidentă, iar activități specifice la nivelul școlii sunt realizate sporadic de către psihologi invitați de la Serviciul Psihologic din mun.Chișinău.

Datele *Sistemului Informațional de Management în Educație (SIME)* demonstrează că în anul de învățământ 2017-2018 au fost înregistrați 429 de psihologi și psihopedagogi în 1.243 de instituții de învățământ general.

Aspecte teoretice referitor la problemele relaționale ale elevilor

Sistematizând problemele societale contemporane și condițiile psihosociale ale învățării existente în Republica Moldova, putem constata influența lor în apariția și amplificarea dificultăților *relaționale/comunicare, emoționale, comportamentale* etc., care provin din interacțiunea elevului cu părinții, cadrele didactice, psihologul școlar, mediul (familie, școală, societate).

Cercetătorii din domeniu desemnează relațiile interpersonale ca alianțe psihologice conștiente și directe dintre persoane. Dicționarul de Psihologie după *S.Norbert* definește relațiile interpersonale ca relații umane, raporturi interpersonale în interiorul unui grup, care se dezvoltă în baza fondului comunicării dintre indivizi. Cercetătorul *Steve Duck* definește relaționarea drept o modelare a dimensiunilor personalității, manifestată prin calități psihice, însușiri psihologice și sociale diferite. După *Л.Божович*, interacțiunea educațională este

un aspect, o formă din multitudinea și varietatea relațiilor interpersonale din clasa de elevi, reprezentată prin trebuințele psihologice resimțite de elevi, atunci când se raportează unii la alții [7].

Implementarea acestor viziuni presupune centrarea pe mecanismele condițiilor sociale ale învățării, primordiale pentru realizarea sistemului de relaționare de la nivelul grupului, clasei și ale dezvoltării cognitive independente a elevilor.

Efectele pozitive ale dezvoltării sferei relaționale a elevilor în cadrul învățământului general vor fi relevante, dacă se vor înfăptui după principii drepte, norme educaționale evoluuate, stimulative, activități psihologice competitive, într-o manieră constructivă cu relații de cooperare cu managerul clasei, cadrele didactice, părinții.

În acest context, vom puncta câteva dintre sarcinile psihologului pe dimensiunea dezvoltării sferei relaționale a elevilor reflectate în *Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea activității psihologului în instituțiile de învățământ din Republica Moldova*, aprobat la ședința DGECTS din 20.06.2018.

Astfel, activitatea psihologului include următoarele direcții de activitate:

Activitatea de prevenție/profilaxie, ce presupune:

- facilitarea comunicării eficiente în vederea antrenării abilităților sociale ale copiilor în procesul de învățare și relaționare;
- asigurarea suportului necesar cadrelor didactice și cadrelor de conducere în desfășurarea unui proces educațional eficient și dezvoltarea relațiilor constructive cu copiii, părinții/reprezentanții legali, ceilalți actori;
- asigurarea unui parteneriat eficient cu familia, în vederea consolidării competențelor parentale, construirii unor relații pozitive și constructive între părinte-copil, părinte-cadru didactic.

Activitatea de evaluare psihologică și psihodiagnoză (individuală și de grup), ce presupune:

- stabilirea climatului psihologic, relațiilor interpersonale în colectivul de copii, cadrele didactice.

Activitatea de intervenție psihologică, ce presupune:

- ședințe de consiliere psihologică cu copiii în vederea prevenirii și diminuării abandonului, inadapării în procesul educațional, depășirii unor situații conflictuale, optimizării comunicării, relațiilor interpersonale, depășirii eșecului școlar, problemelor de comportament etc.;
- ședințe de consiliere psihologică cu părinții/reprezentanții legali ai copilului în scopul prevenirii și diminuării dificultăților de învățare, relaționare, comportament, dezvoltării abilităților parentale, optimizării relațiilor părinte-copil etc.;
- ședințe de consiliere cu cadrele didactice.

Activitatea de dezvoltare personală, ce presupune:

- selectarea și elaborarea programelor de intervenție pe diverse domenii de dezvoltare (cognitiv, comunicare, socioemoțional, comportament adaptativ etc.);
- implementarea programelor de intervenție în vederea dezvoltării proceselor psihice; formării competențelor prosociale – de comunicare, colaborare/cooperare, relaționare, adaptare la situațiile solicitante ale vieții, de rezolvare a problemelor și de luare a deciziilor; dezvoltării capacităților individuale de auto-cunoaștere, autoevaluare și dezvoltare personală; depășirii situațiilor de criză, conflict și risc etc. [8,9].

În noile condiții complicate, provocate de criza actuală de pandemie – COVID-19, nu putem trece cu vederea rolul determinant al serviciului psihologic din Republica Moldova.

În acest context, MECC a lansat un șir de programe de instruire, metodologii, regulamente. Ne vom referi îndeosebi la „*Instrucțiunea privind organizarea asistenței psihologice copiilor/elevilor, părinților și cadrelor didactice pe perioada suspendării procesului educațional*”, prin care se solicită dezvoltarea unei cooperări intrasectoriale, inclusiv intersectoriale. În document este stipulat că atribuțiile principale în domeniu revin:

- la nivel central – Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică;
- la nivel raional/municipal – organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, serviciilor raionale/municipale de asistență psihopedagogică;
- la nivel instituțional – cadrelor de conducere, psihologului școlar și dirigintelui.

Asistența psihologică pe perioada respectivă se va desfășura preponderent la distanță, prin mijloacele tehnice disponibile și accesibile tuturor beneficiarilor (telefon, aplicații de video call, platforme online, messenger, Viber, e-mail etc.).

Beneficiari ai asistenței psihologice sunt:

- toți copiii/elevii, indiferent de starea materială a familiei, mediul de reședință, apartenența etnică, limba vorbită, sex, vârstă, starea de sănătate, potențialul de învățare, antecedente penale, copii în situații de risc etc.;

- părinții/reprezentanții legali ai copilului;
- cadrele didactice, cadrele de conducere etc.

Asistența psihologică se realizează în baza următoarelor principii specifice:

- principiul competenței, specializării și responsabilității profesionale;
- principiul integrității morale și profesionale în toate relațiile;
- principiul respectării drepturilor și demnității oricărei persoane;
- principiul confidențialității;
- principiul intervenției imediate, impuse de caracterul situațional/emoțional extrem, cu scopul de a preveni și/sau limita daunele cauzate persoanei și celor din jur;
- principiul focalizării pe rezolvarea practică a problemelor, pornind de la elaborarea unui plan de acțiuni realist și identificarea surselor de suport social al persoanei aflate în criză etc.

De menționat că asistența psihologică va fi prestată de către psihologul/psihopedagogul din cadrul instituției de învățământ general sau din cadrul serviciului raional/municipal de asistență psihopedagogică.

În acest context, psihologul/psihopedagogul va:

- acorda asistență psihologică copiilor/elevilor, părinților și cadrelor didactice pentru a-i ajuta să depășească perioada temporară de criză emoțională și să se adapteze la situațiile de stres;
- oferi sprijin psihologic părinților în vederea gestionării constructive și non-violente a relației cu copiii, în contextul continuării la distanță a procesului educațional;
- oferi sprijin psihologic cadrelor didactice în vederea prevenirii sindromului arderii profesionale, a stresului și anxietății;
- informa administrația instituției cu referire la cazurile care necesită o abordare specializată (servicii medicale, sociale);
- conlucra cu diriginții în vederea monitorizării stării de bine a copiilor/elevilor și siguranța acestora.

Asistența psihologică se va realiza prin următoarele forme de activitate recomandate:

Evaluarea psihologică, care cuprinde:

- selectarea instrumentelor necesare pentru stabilirea stării psihoemoționale a copilului/elevului, părinților și a cadrelor didactice și stabilirea nevoilor psihologice imediate ale acestora;
- realizarea discuțiilor/interviului cu copilul/elevul, cu părinții, obținerea de informații de la terți, analiza produselor activității copilului etc.;
- aplicarea chestionarelor pentru diverse grupuri-țintă: copiii/elevii, părinți, cadre didactice pentru determinarea nevoilor în situații de criză;
- elaborarea în comun cu părintele a unui set de acțiuni pentru depășirea situației de moment, ținându-se cont de necesitățile emoționale ale copilului;
- evaluarea stării de post-criză și asigurarea monitorizării stării de bine a copilului și îndrumarea, la necesitate, către alte instituții pentru sprijin profesionist specializat.

Consilierea psihologică individuală și de grup a copiilor/elevilor, părinților și a cadrelor didactice, care vizează:

- optimizarea abilităților de (auto)reglare emoțională, relațională, cognitivă și comportamentală, cu impact asupra sănătății psihice și fizice a acestora;
- asigurarea copiilor că există persoană/e care să le ofere siguranță, protecție și încredere;
- încurajarea copiilor/elevilor pentru utilizarea strategiilor eficiente de menținere a relațiilor sociale cu semenii, colegii în vederea adaptării la situația actuală și depășirii problemelor de ordin emoțional;
- dezvoltarea unui comportament responsabil, curajos și echilibrat;
- oferirea sprijinului psihoemoțional cadrelor didactice, părinților prin comunicare bazată pe empatie, acceptare, validare a emoțiilor, colaborare descisă etc.

Activitatea de consultanță și informare a copiilor/elevilor, părinților și a cadrelor didactice, care presupune:

- comunicarea/informarea cu referire la impactul anxietății asupra sănătății emoționale, fizice, intelectuale, relaționale, spirituale și la rolul controlului personal, în ce privește starea de bine, asupra reducerii riscului de contaminare;
- consolidarea parteneriatului eficient cu familia, în vederea dezvoltării competențelor parentale, construirii unor relații pozitive și constructive între părinți și copii, părinți și cadrele didactice etc. [10].

Aspecte metodologice

Totodată, prin acest studiu se prezintă o analiză teoretică ce se intersectează cu segmente practice, care condiționează efectul necesar în procesul dezvoltării dimensiunii relaționale a elevilor. În acest sens, vom prezenta unele rezultate expuse de psihologii școlari privind asigurarea asistenței psihologice în sistemul de învățământ general din Republica Moldova, vis-à-vis de dezvoltarea sferei relaționale a elevilor. Grupul experimental a cuprins 67 de psihologi din republică, care au completat un chestionar comun (IȘE, USM, CRAP) în format *Google Drive*, administrat *online*.

Rezultate

În consecință, analiza răspunurilor semnaleză următoarele date: *La întrebarea: Care este frecvența apariției problemelor privind dezvoltarea sferei relaționale a elevilor din sistemul de învățământ general?* (apreciere de la 1 la 10 puncte) aprecierea maximă constituie: 8 puncte – 23,9% dintre psihologi, 7 puncte – 19,4%, 4 puncte – 17,9%, 9 puncte – 16,4%, urmată de aprecierea medie cu 5 puncte – 10,4% și de cea cu 3 puncte – 6,0% dintre respondenți. Cel mai rar se confruntă cu probleme de ordin relațional 3,0% (2 puncte) dintre psihologi urmați de 1,5% (6 și 10 puncte) dintre ei.

Cele mai frecvente probleme de relaționare cu care se adresează cadrele didactice, elevii, părinții la psihologul școlar (apreciate pe o scală ierarhică de la 1 la 5) au fost elucidate astfel:

- *probleme de relaționare a elevului cu colegii*
Cei mai mulți respondenți – 34,3% (punctaj 3) și 32,8% (punctaj 4) – se confruntă anume cu astfel de probleme, pe poziția medie se plasează 20,9% (5 puncte) dintre psihologi, urmați de 9,0% (apreciere 2 puncte), iar poziție minimă se înregistrează la 3,0% (apreciere 1 punct) dintre respondenți;
- *probleme de relaționare a elevului cu cadrul didactic*
Rata cea mai înaltă o înregistrează 32,8% (apreciere 3 puncte), 26,9% (apreciere 4 puncte) și 22,4% (apreciere 2 puncte) dintre psihologi, urmați de 10,4% (1 punct) și 7,5% (5 puncte);
- *probleme de relaționare a elevului cu părinții*
În asigurarea asistenței psihologice în asemenea situații, poziție maximă înregistrează în proporții egale câte 28,4% (apreciere 3 și 4 puncte) dintre respondenți, poziție medie – 16,4% (2 puncte) și 14,9% (5 puncte), pe o poziție mai joasă sunt plasate 11,9% (1 punct) dintre respondenți;
- *probleme de relaționare a elevului cu reprezentanții sexului opus*
Aproximativ jumătate dintre participanți – 31,3% (apreciere 3 puncte) și 20,9% (4 puncte) – se confruntă cu astfel de probleme, valori procentuale medii se observă la 11,9% (1 punct) urmați de 4,5% (5 puncte) dintre psihologi.

Altele: 30,0% dintre participanți menționează un șir de alte probleme, cum ar fi: cunoașterea eu-lui, stres pe timp de pandemie COVID-19, comportament neadecvat la ore, probleme legate de vârstă, marginalizare, probleme de învățare, conflictul de valori, migrația părinților, dependența de gadgeturi, telefoane mobile, internet, calculator, probleme în alegerea profesiei. 34,3% dintre psihologii intervievați au remarcat că nu se confruntă cu alte probleme.

Referitor la tehnicile de psihodiagnoză utilizate de către psihologi, pentru determinarea nivelului de dezvoltare a sferei relaționale la elevi, au fost menționate următoarele răspunsuri: mai bine de jumătate dintre psihologi (55,5%) utilizează cel mai frecvent *baterii de teste psihologice* (sociometrice, standardizate conform vârstei, de inteligență „*Toma*”, de comunicare, de autocunoaștere, de determinare a relațiilor interpersonale după *T.Leary*, de determinare a anxietății *Дорки*, testul *Kattell* etc.); 16,4% dintre respondenți administrează drept instrumente de psihodiagnostic *chestionarul* (standardizate conform vârstei, de agresivitate *Buss și Dark*, de personalitate, chestionarul „*Айзенка*” etc.); 10,4% dintre psihologi au evidențiat aplicarea activă a diverselor *metodici*, cum ar fi: metoda observației, de examinare a climatului psihologic în colectivul de elevi, metoda „*Томас-Килманн*”, metodicele proiective „*Rene-Jili, Даймонд-Роджерс, Дж. Морено* etc.; 9,0% dintre psihologi remarcă că folosesc frecvent *convorbiri, discuții, exercițiul, jocuri* etc.

În contextul întrebării cu referință la *dificultățile emoționale semnificative ce reprezintă domeniul psiho-relațional cu care se adresează elevii la psiholog*, 51,0% dintre persoanele intervievate consideră ca fiind cele mai frecvente: anxietatea, frustrarea, frica, stresul, timiditatea, agresivitatea; comunicarea inefficientă sau lipsa ei și relațiile de conflict (cu semenii, profesorii, în familie: părinți, frate, soră) au obținut aceleași valori procentuale – câte 13,5% dintre respondenți. Cei mai puțini psihologi au accentuat comportamentul deviant – 3,0%, eșecuri în dragoste – 3,0%, probleme psihosomatice (bulemie, anorexie) – 1,5%, suicid – 1,5%.

Întru prevenirea problemelor relaționale cu care se confruntă elevii, psihologii intervievați utilizează mai frecvent: activități de prevenție prin informare, discuții, comunicare – 34,3%; activități de dezvoltare cu elemente de traininguri – 28,4%; activități psihologice cu includerea mai multor forme în comun – 17,9%; consiliere psihologică individuală și de grup – 16,4%; jocuri psihologice, interactive, de rol, studii de caz, exercițiul, artterapia – 14,9%; metode de psihodignostică și evaluare – 9,0% dintre participanți.

Reușita depășirii problemelor de relaționare la finele ședințelor de consiliere psihologică este evaluată de către participanți astfel: 64,2% dintre psihologi o consideră realizată în proporție de 75,0%; 23,9% – în proporție de 50,0%; 10,4% au dat răspunsuri nedeterminate, impunând dependența de diferite condiții (depinde de mulți factori, situații, de la caz la caz, etc.).

Materialul expus este asociat și cu optimizarea procesului de incluziune și de adaptare a elevilor cu cerințe educative speciale în instituțiile de învățământ general prin elementul relaționării.

Ne vom referi în continuare la rezultatele unei microceretări cu aspect psihologic, axate pe opiniile și percepțiile specialiștilor din instituțiile de învățământ din teritoriu (2020), care confirmă faptul că integrarea copiilor cu CES în comunitatea școlară este reprezentată de câteva tipuri de relaționare: *elev-elev, elev-diriginte, elev-profesor, elev-părinte, părinte-profesor*.

Relația *elev – elev*, considerată cea mai complicată, depinde de gradul de dizabilitate, vârstă, starea materială a familiei elevului (deseori copiii cu CES sunt din familii defavorizate), de abilitățile specialistului, grupurile de elevi, părinți etc.

S-a constatat că 90% dintre elevii cu dezvoltare tipică din clasele primare sunt mai binevoitori cu semenii lor mai deosebiți, cu condiția că și părinții îi acceptă. Și aici apare alt tip de relaționare: *părinte - părinte*, firească în clasele primare, când părinții sunt deosebit de grijulii în raport cu starea de bine fizică, psihică și morală a copiilor lor. Anume în această perioadă părinții participă activ în actul educațional, desfășurând diverse acțiuni de binefacere, activități distractive în comun pentru toți copiii. Acest tip de relaționare aduce beneficii educaționale enorme elevilor: altoirea și dezvoltarea altruismului, toleranței, prieteniei, compasiunii, respectului față de alte persoane.

În clasele *gimnaziale*, odată cu schimbarea fizică și psihoemoțională a preadolescentului, scade vertiginos și relaționarea *elev – elev*. Deseori, în această perioadă la 3 din 4 elevi devine mai acută percepția stereotipizată a diferențelor și a deficienței față de semenii lor cu CES. Reprezentările și atitudinile eronate ale colegilor conduc la refuzul elevilor cu CES de a mai frecventa lecțiile (s-au înregistrat până la 80% lecții absente) sau abandonează școala. Neacceptarea de către grupul de colegi sau semenii duce la izolare (20-25% elevi), reflectându-se în comportamente neacceptabile.

În clasele *liceale*, de regulă, elevii posedă deja anumite valori morale, un echilibru psihologic, iar relațiile interumane se poziționează la alt nivel vis-à-vis de colegii lor cu CES. Aici, de obicei, se atestă 3 grupuri (mai mult sau mai puțin pronunțate) de elevi: *I – generoși, II – indiferenți, III – cinici*.

Concluzii

Și totuși, câteva lucruri esențiale sunt commune tuturor copiilor: toți au nevoie de dragoste, de securitate, de îngrijire și de exercițiu. Toți simt nevoia de recunoaștere și acceptare. Toți caută un sprijin în adult și chiar au nevoie de un anumit control din partea acestuia pe măsură ce-și dezvoltă încrederea în sine și dobândesc propria experiență.

În vederea catalizării demersului de influență pozitivă în relația psiholog-colectivul clasei, elevi cu CES, este vitală competența psihologului de a asigura un climat relațional încurajator pentru toți elevii, cunoașterea psihologică a particularităților de învățare și dezvoltare psihosocială a elevilor etc.

Deși Serviciul Psihologic din Republica Moldova este concentrat pe patru direcții principale: *psihoprofilaxie, psihodiagnostic, psihocorecție și consiliere psihopedagogică*, mai mult este axat pe măsurile de psihoprofilaxie/prevenție și consiliere psihologică, în scopul asigurării stării de bine și dezvoltării progresive a personalității tuturor categoriilor de elevi din sistemul de învățământ general.

Se reflectă și deficitul de asistență psihologică oferită copiilor cu dizabilități, în special activitatea de psihodiagnostic, precum și evaluarea psihologică [7].

De facto, în Republica Moldova se pune accentul pe implementarea a trei modele de asistență psihologică: în *centre specializate*, în *instituții de învățământ preșcolar și preuniversitar*, în *organizații neguvernamentale*, care se specializează în depistarea și soluționarea problemelor de ordin cognitiv, comportamental, relațional, afectiv, familial ale copiilor, adolescenților și adulților, inclusiv ale persoanelor cu CES.

Principiul de bază, care guvernează procesele respective, este necesitatea imperativă de creare a unor sisteme de învățământ flexibile, receptive la nevoile diferite și complexe ale elevilor.

Referințe:

1. PALADI, O. Provocările societale cercetate prin prisma bazelor teoretice și metodologice ale asigurării activității psihologice în sistemul de învățământ general. În: *Univers Pedagogic*, 2020, nr.2(66), p.87-93.
2. Codul educației al Republicii Moldova nr.152 din 17.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.319-324.
3. Programul de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020, din iulie 2011.
4. Strategia Moldova 2030 - Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. Disponibil: [/https://mecc.gov.md/sites/default/files/nota...](https://mecc.gov.md/sites/default/files/nota...) [Accesat: 11.02.2020].
5. RUSNAC, V., LUNGU, T. Asistența psihologică a copiilor din grupul de risc din instituțiile de învățământ general. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Educația: factor primordial în dezvoltarea societății”*. Chișinău: Tipografia Print-Caro, 2020, p.191-197.
6. RACU, I. *Dezvoltarea psihologiei teoretice și practice în Republica Moldova*. Disponibil: ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dezvol..., [Accesat: 20.09.2020]
7. ROȘCA, M., TOLSTAIA, S. Rolul relațiilor interpersonale la vârsta micii școlarități. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2017, nr.9(109). Disponibil: <studiamsu.eu> > 33.p.206-213_109.pdf [Accesat: 05.08.2020]
8. Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea activității psihologului în instituțiile de învățământ din R. Moldova, aprobat la ședința DGECTS din 20.06.2018. [Accesat:17.09.2020]
9. Repere metodologice privind activitatea psihologului în instituțiile de învățământ general. Ordinul MECC nr.02 din 02.01.2018.
10. Instrucțiune privind organizarea asistenței psihologice copiilor/elevilor, părinților și cadrelor didactice pe perioada suspendării procesului educațional. Ordinul MECC nr.380 din 26.03.2020.

Date despre autor:

Emilia FURDUI, cercetător științific la Institutul de Științe ale Educației din Moldova, sectorul *Psihologie*.

E-mail: emilia.furdui@mail.ru

Prezentat la 07.12.2020